

УДК 37+008+316.614-053.4

Каразоглю (Геділ) Фатьма

(Туреччина)

аспірант кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНІ

У статті розглядається сутність і особливості сучасних тенденцій полікультурної підготовки майбутніх педагогів, проаналізовано і обґрунтовано вимоги до педагога в умовах сучасних педагогічних позицій полікультурного освітнього простору. Визначено основні труднощі та проблеми у підготовці та усвідомленні питань полікультурної освіти майбутніми вихователями. Розглянуто професійні якості, які необхідні педагогу для полі культурної освіти та знання, які будуть сприяти ефективності полі культурного виховання дошкільників. Проведено порівняльний аналіз змістовних підходів до полі культурної підготовки педагогів в різних країнах.

Ключові слова: полікультурна освіта, полікультурне освітнє середовище, регіоналізація освіти, студент, дошкільний навчальний заклад, дошкільник.

Рішення завдань полікультурної освіти вимагає відповідної підготовки педагогів, які працюють у сфері освіти і виховання дітей та виступають посередниками між культурами різних народів, організаторами міжкультурної комунікації.

Аналіз досліджень щодо реформування педагогічної освіти в Україні з урахуванням цілей і завдань полікультурної освіти підтвердив, що в цьому напрямку вченими ведуться активні пошуки, які обумовлені протиріччями між реальними потребами суспільства в педагогах нового типу і недостатньою увагою вищої та середньої професійної освіти до підготовки педагогів до роботи в полікультурному освітньому середовищі (В. Євтух, Л. Воротняк, І. Соколова, Н. Цибань та ін.) [4, 6]. Українськими вченими обґрунтовано соціальні потреби в реалізації цілеспрямованої роботи з підготовки вихователя, який повинен поєднувати в собі забезпечення системних знань в галузі етнокультури, формування гармонійної національної самосвідомості, орієнтацію на духовні цінності, толерантність і здатність до міжетнічного діалогу, а також пошуку методів і організаційних форм, відповідних його професійній підготовці (І. Ісаєв, Н. Крилова, Н. Терентьева та ін.). Дослідниками підкреслюється, що в процесі організації навчально-виховної роботи зі студентами, їх підготовка до діяльності в умовах полікультурного освітнього середовища в якості спеціальної мети не виокремлюється. Результати експериментів свідчать про те, що прагнення студентів показати своє позитивне ставлення до представників інших культур не завжди знаходять адек-

ватного вираження, що обумовлено сформованими стереотипами, невмінням конструювати діалогічні форми спілкування, аналізувати ситуацію, позначати проблему і пропонувати варіанти її вирішення (Е. Бражник) [2].

У сучасних умовах зростає необхідність здійснення освіти в контексті культури, актуалізується проблема підготовки педагога до роботи в полікультурному освітньому просторі, який готовий до міжкультурного діалогу, здатний до розробки і здійснення культуроспрямованих педагогічних технологій. Незважаючи на достатню теоретичну розробленість досліджуваної проблеми, поки не розкриті особливості професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до діяльності в полікультурному середовищі. Аналіз готовності вихователів до здійснення полікультурної освіти підтверджує, що їх професійний і культурний рівень не завжди достатній для вирішення професійних завдань.

Загальна постановка проблеми полікультурної підготовки має свою специфіку в різних регіонах України, які сьогодні стоять перед завданням створення нової системи освіти, побудованої з урахуванням специфіки місцевих культурно-історичних традицій, економічних програм, ресурсного потенціалу. В цілому українські вчені відзначають тенденцію «завищення або заниження» ролі і призначення національно-регіонального компонента в освіті.

Проведений аналіз планів педагогічних вишів різних регіонів України слід підтвердити, що під національно-регіональним компонентом ми маємо на увазі саме національний ком-

понент. Підкреслимо важливість оволодіння майбутніми педагогами знаннями з краєзнавства або народної педагогіки, титульного етносу для конкретного регіону, але вважається неприпустимим ігнорування полікультурності України та світу в цілому. З огляду на те, що представники різних етносів мешкають по всій території України, вони, тим самим, об'єктивно відірвані від залучення до своєї національної культури. Отже, основні принципи полікультурної освіти повинні бути сформульовані у регіональному компоненті, а вже в конкретних регіонах за цими принципами будуть розроблені програми для різних етносів, включаючи на рідних мовах. Не можна не погодитися з тим, що робота в полікультурному освітньому середовищі вимагає від педагога знань про взаємодію рідної культури, загальнонаціональної і світової [2].

За даними діагностувального експерименту, проведеного в дошкільних навчальних закладах Одещини, педагоги розуміють необхідність змін у освітньо-виховному процесі, 9% з них бачать особливості дітей різних національностей, намагаються знайти оптимальні шляхи вирішення протиріч шляхом особистісно-орієнтованої взаємодії, виявляючи толерантність до представників інших культур. 36% вихователів прагнуть до позитивного співробітництва з дітьми та їх батьками як представниками інших культур, але тільки на побутовому рівні. Самостійна організація освітньо-виховного процесу з урахуванням національного компонента викликає труднощі: 55% педагогів не готові до безумовного сприйняття дітей різних національностей. Незнання культурних традицій, невміння організувати педагогічну роботу з опорою на національну культуру дитини, складнощі у взаєминах з батьками дітей різних національностей викликають небажання більшості педагогів працювати в полікультурних групах і реалізовувати педагогічні технології через ідеї цінності міжкультурної взаємодії. Вони не готові до роботи з різними за етнічним складом колективами дітей, до виховання толерантності дошкільнят по відношенню до людей різних національностей, розвитку міжкультурної комунікації в дошкільних навчальних закладах.

Такі обставини є наслідком: 1) сформованого стереотипу ставлення вихователів до окремих представників національностей. Педагоги неусвідомлено приписують негативні якості

всього народу, спираючись на ситуацію в країні та характеристики окремих її представників; 2) некомпетентність в знаннях своєї та інших культур і слабке бажання до їх розширення; 3) відсутність систематизованих наукових основ і технологій становлення полікультурної компетентності вихователя в умовах професійної діяльності; 4) переваження в широкій педагогічній практиці пояснювально-репродуктивних технологій. Видно, що інноваційна і тим більше масова практика освіти дорослих потребують інших технологій, які оптимізують становлення полікультурної компетентності педагогів.

Ефективність полікультурної підготовки студентів залежить від узгодженості цілей і завдань професійної підготовки і полікультурної освіти, чіткості і послідовності вимог до майбутнього педагогу.

Полікультурна компетентність є професійно значимою особистісною якістю вихователя і інтегративним компонентом його професійної компетентності, характеризується усвідомленням власної культурної ідентичності і ціннісним ставленням до інших культур. Її структура представлена взаємопов'язаними компонентами, кожен з яких забезпечує виконання системи функцій, що підкреслюють багатоаспектність змісту педагогічної діяльності в полікультурному просторі дошкільного навчального закладу.

Важливими компонентами педагогічної освіти в умовах полікультурного українського суспільства вітчизняні вчені називають: 1) знання педагогом завдань, основних ідей, понять полікультурної освіти; 2) культурологічні, етноісторичні, етнопсихологічні знання, що дозволяють усвідомити різноманіття сучасного світу і специфіку культурних проявів на рівні особистості, групи, соціуму, забезпечити розуміння важливості культурного плюралізму для особистості і суспільства; 3) вміння виділяти або вносити до змісту загальної освіти ідеї, що відображають культурне різноманіття світу, країни, етнічної групи; 4) вміння організувати педагогічний процес як діалог носіїв різних культур у часі і просторі [4, 6].

Відзначимо загальні моменти, які чітко простежуються у вимогах до професіоналізму українського педагога, необхідні для роботи в полікультурному освітньому закладі.

Вчені підкреслюють, що полікультурна грамотність педагога починається, перш за все, з

його знань про культуру свого народу (етнічної групи) і чіткого усвідомлення своєї культурної ідентичності, інакше педагог не зможе виступати агентом культури для дітей і навчити їх осягати цінності, які культура таїть в собі.

Також педагог повинен бути здатний допомогти дітям у визначенні їх культурної ідентичності, але при цьому пам'ятати, що кожна дитина може бути перетином декількох культур, отже, бути носієм декількох ідентичностей.

Велике значення дослідники надають знанням педагогом особливостей культури поведінки своїх вихованців або етнопсихологічних характеристик дітей тому, що вони впливають на навчальний стиль дитини і, отже, вимагають від педагога вибору відповідних методів і прийомів навчання. Іншими словами, майбутній педагог повинен засвоїти один з головних педагогічних принципів роботи в полікультурній групі, сформульований в американській педагогіці С.Ньето, як «рівний підхід не означає однаковий підхід» («equal is not the same»), що має на увазі: 1) облік (а не ігнорування) відмінностей між дітьми (етнічних, мовних, гендерних, соціальних, релігійних, культурних) з точки зору порівняння, а не переваги одних над іншими; 2) усвідомлення того, що зазначені відмінності впливають на способи засвоєння знань дітьми вимагає від вихователя вміння пристосовувати стратегію навчального процесу до індивідуальних культурним стилям дітей; 3) вміння використовувати культурні особливості дошкільників як їх переваг, а не недоліків [2, 5].

До необхідних умінь педагога дослідники також відносять його здатність критично оцінювати будь-яку інформацію, аналізувати свої власні культурні стереотипи, своєчасно позбавлятися від них, не допускаючи формування упереджень; пам'ятати, що невірні стереотипи впливають на його очікування від своїх вихованців.

Важливою умовою успішності роботи педагога є його вміння грамотно підключати до участі в навчально-виховному процесі батьків, використовувати такі форми і прийоми, які будуть активізувати виховну діяльність батьків і підвищувати у них почуття відповідальності за навчання своїх дітей.

Вважаємо за необхідне відзначити одну принципову відмінність в підходах вчених різних країн до розробки вимог щодо професійної підготовки майбутнього педагога з урахуван-

ням особливостей його роботи в полікультурному суспільстві. Як і було зазначено вище, виховання поваги до всіх форм людського різноманіття є ціннісним елементом змісту педагогічної освіти. Але при цьому в підходах українських вчених яскраво виражено прагнення до «педагогізації» полікультурних знань і умінь майбутнього фахівця, тобто вони розроблені з урахуванням його майбутньої освітньої та виховної діяльності. У підходах вчених інших країн (США) до цього питання професійна педагогічна орієнтація підготовки студентів відступає на другий план, висуваючи як першорядним завдання формування у студентів активної громадянської позиції, потреби участі в управлінських, політичних і соціальних процесах на різних рівнях (навчального закладу, міста, округу, штату) і становленні агентом соціальних і політичних перетворень в суспільстві.

Ми визначили поняття «регіоналізація освіти» як процес забезпечення повноти і безперервності процесу освіти конкретної дитини, що проживає на даній території. Регіоналізація освіти, будучи формою прояву об'єктивної тенденції розвитку полікультурної освіти, сприяє більш глибокій і цілісній взаємодії освіти і культури.

Модель підготовки вихователів ДНЗ на основі реалізації полікультурної освіти, на наш погляд, у своїй змістовній основі включає три блоки: загальнорозвиваючий (культурологічний, психолого-педагогічний модулі), етнопедагогічний (етнокультурологічний, етнопсихологічний, національно-мовний), спеціальний (науково-методичний, предметно-методичний, технологічний модулі).

Розвиток полікультурного університетського середовища передбачає створення центрів культурної спадщини; утворення структури всередині університету, що відповідає за соціалізацію студентів в конкретному університеті, місті, регіоні; центру професійної орієнтації, що буде сприяти більш ефективної підготовки майбутніх педагогів до полікультурного виховання дітей. Уявляється перспективною подальша розробка наступних проблем: спадкоємність полікультурного виховання: дошкільний навчальний заклад – початкова школа; сенсообумовлене полікультурне самовдосконалення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; підготовка вихователів до взаємодії з сім'ями в полікультурному вихованні дошкільників.

Список використаних джерел

1. Абсалямова А. Гражданственность как интегративное качество личности // Дошкольное воспитание. 2005. - № 5. - с. 85-93.
2. Альтернативное образование в поликультурном обществе: Хрестоматия / составители: Е.М. Бражник, И.А. Свиридова, В.В. Смирнова. СПб., 1999. - с. 324.
3. Бацын В.К. Образование в поликультурном обществе: европейский подход / В.К.Бацын - М., 2011. - С. 16-18.
4. Воротняк Л.І. Особливості формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах // Вісник Житомирського державного університету (Педагогічні науки). - 2008. - № 39. - С. 105-109.
5. Поликультурное воспитание детей среднего и старшего дошкольного возраста: Пособие для воспитателей. / Под ред. В.Н. Вершинина. Ульяновск. - 2004. - 88 с.
6. Соколова І.В. Формування полікультурної компетентності у майбутніх учителів-філологів. http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/
2. Alternativnoe obrazovanie v polikulytrnom obshestve: Hrestomatiya [Alternative education in a multicultural society: Reader] / composers: E.M. Brazhnik, I.A. Svirodov, V.V. Smirnova. St. Petersburg, 1999.- p. 324. [in Russian].
3. Batsyn V.K. (2011) Obrazovanie v polikulytrnom obshestve: evropeiskii podhod [Education in a multicultural society: the European approach].- М., 2011.-с. 16-18. [in Russian].
4. Vorotnyak L.I. (2008) Osoblivosti fopmyvannya polikulytrnoi kompetentnosti magistriv y vishih navchalnih zakladah [Special forms of the polycultural competence of magistrs in vyshchih pedagogicchnyh navchalnih pawns] // News of the Zhytomyr State University (Pedagogical Sciences). - 2008. - No. 39. - P. 105-109. [in Ukrainian].
5. Polikulytrnoe vospitanie detei srednego i starshego doshkolnogo vozrasta: Posobie dlya vospitatelei [Multicultural education of children of middle and senior preschool age]: A handbook for educators. (2004) Ed. V.N. Vershinin. Ulyanovsk. - 2004. - 88 p. [in Russian].
6. Sokolova I.V. Formyvannya polikulytrnoi kompetentnosti y maibytnih ychiteliv-filologiv [Formation of multicultural competence of future teachers of philology]. [Http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/](http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/) [in Ukrainian].

References

1. Absalyamova A. (2005) Grazhdanstvennoct kak integrativnoe kachestvo lichnosti // Doshkolnoe vospitanie [Citizenship as an Integrative Personality Quality // Pre-school upbringing.] - No. 5. - p. 85-93. [in Russian].

Каразоглю (Гедил) Фатъма (Турция)

ОБЩИЕ ТЕНДЕНЦИИ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГОВ В УКРАИНЕ

В статье рассматривается сущность и особенности современных тенденций поликультурной подготовки будущих педагогов, проанализированы и обоснованы требования к педагогу в условиях современных педагогических позиций поликультурного образовательного пространства. Определены основные трудности и проблемы в подготовке и осознании вопросов поликультурного образования будущими воспитателями. Рассмотрены профессиональные качества, которые необходимы педагогу для поликультурного образования и знания, которые будут способствовать эффективности поликультурного воспитания дошкольников. Проведен сравнительный анализ содержательных подходов к поликультурной подготовки педагогов в разных странах.

Ключевые слова: поликультурное образование, поликультурная образовательная среда, регионализация образования, студент, дошкольное учебное заведение, дошкольник.

Karazoglyu (Gedil) Fatma (Turkey)

GENERAL TENDENCIES OF MULTICULTURAL TRAINING OF TEACHERS IN UKRAINE

The essence and peculiarities of modern tendencies of multicultural preparation of future teachers are considered in the article, requirements to the teacher are analyzed and justified in the conditions of modern pedagogical positions of multicultural educational space. The main difficulties and problems in the preparation and awareness of the issues of multicultural education by future educators have been determined. The professional qualities that the teacher needs for multicultural education and knowledge, which will contribute to the effectiveness of multicultural education of preschool children, are considered. Multicultural competence is professionally significant personal quality teacher and integrative component of their professional competence, characterized by the awareness of their own cultural identity and value attitude to other cultures. Its structure is presented interrelated components, each of which provides system implementation features that highlight the multidimensional content of educational activities in the multicultural space kindergarten.

An important prerequisite for the success of the teacher is his ability to connect properly to participate in the educational process parents use such forms and techniques that will intensify the educational activities of parents and raise their sense of responsibility for the education of their children.

Important components of teacher education in multicultural Ukrainian society called our scientists: 1) knowledge of teacher assignments, basic ideas, concepts multicultural education; 2) cultural, ethnopsychological knowledge to understand the diversity of the modern world and the specific cultural manifestations at the individual, group, society, to ensure understanding of the importance of cultural pluralism for

the individual and society; 3) the ability to provide or contribute to the content of general education ideas that reflect the cultural diversity of the world, country, ethnic group; 4) the ability to organize educational process as a dialogue carriers of different cultures in time and space. The concept of «regionalization education» as a process to ensure completeness and continuity of education the individual child residing in the area. Regionalization of education as a form of manifestation of objective trends of multicultural education, promotes deeper and more holistic interaction of education and culture.

A comparative analysis of meaningful approaches to the multicultural training of teachers in different countries is carried out.

Key words: multicultural education, multicultural educational environment, regionalization of education, student, pre-school educational institution, preschool child.

Стаття надійшла до редколегії 10.04.2017

УДК 372.1:37018.1

Ірина КАРДАШ

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна
e-mail: irinakardash70@gmail.com

Оксана КОНОЗ

магістрантка спеціальності «Дошкільна освіта»
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна
e-mail: lkonoz@rambler.ru

ВЗАЄМОДІЯ СІМЕЙНОГО І СУСПІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ЯК ЦІННІСНОЇ ПОТРЕБИ ДОШКІЛЬНИКА

У розв'язанні основних завдань дошкільної освіти сьогодні робиться акцент на інтеграцію сімейного та суспільного виховання. Головним у змісті роботи з дошкільними навчальними закладами стає активне залучення сім'ї до навчально-виховного процесу. В розвитку ціннісних орієнтирів дітей старшого дошкільного віку важливе значення має єдність вимог дошкільного навчального закладу і сім'ї. Об'єднання зусиль допоможе створити широкий розвивальний простір, сприятливий для повноцінного буття дитини в сім'ї та дошкільному навчальному закладі, сприятиме розкриттю нею своїх сутнісних сил, становленню як активного суб'єкта. Стаття аналізує параметри сучасного соціального оточення, які визначають становлення та реальне функціонування ціннісних орієнтацій дошкільника в системі взаємодії дитини із соціальним та предметним середовищем.

Ключові слова: дошкільник, особистість, ціннісні орієнтири, взаємодія, соціальне оточення, предметне середовище, сімейне виховання, суспільне виховання, творчість.

Дошкільний вік – це той період, коли в кожній дитини закладаються основи вибіркового емоційно-ціннісного ставлення до всіх сфер життя, що є підґрунтям для зародження в майбутньому стійких ціннісних орієнтацій. Таке емоційно-ціннісне ставлення виникає у зв'язку з природними потребами дитини: в пізнанні оточуючого світу, у спілкуванні з близькими дорослими і однолітками, у визнанні себе [1, 69]. Сучасна ситуація розвитку особистості дитини дошкільного віку потребує вивчення соціокультурного оточення дошкільника, що визначає його особистісний розвиток, а також визначення умов становлення моральних почуттів та ціннісних орієнтирів дітей дошкільно-

го віку, їх опірності до негативних впливів середовища. Це пояснюється деформацією ціннісних орієнтацій дорослих стосовно цілей виховання та навчання. Під впливом інформаційних технологій у свідомості батьків простежується занадто підвищена увага до інтелектуального розвитку дітей, замість формування гармонійно розвиненої, духовно багатой особистості дитини в єдності її тілесного, емоційного та розумового зростання.

Дослідження проблеми ціннісних орієнтирів пов'язане з вітчизняними концепціями «антропометризму», «внутрішньої природи дитини», «унікальності і самодостатності особистості», що були започатковані у вченні